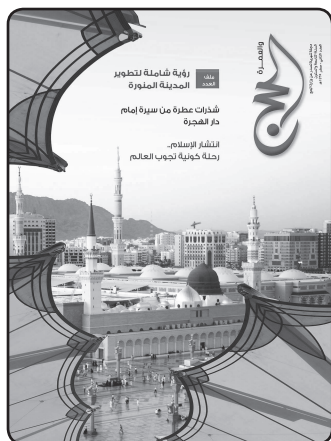

بزرگترین توسعه در تاریخ مسجد شریف نبوی

بر گرفته از مجله «الحج و العمرة»*

ترجمه: حامد فقیهی

توسعه حرمین شریفین و خدمت رسانی به میهمانان خدا؛ اعم از حاجیان، عمره گزاران و زائران، همواره از بزرگترین کارهایی بوده که با جدیت و قدرت پی گیری شده است.

اجرای طرح بزرگ توسعه حرم شریف نبوی در مدینه منوره، در راستای اهمتامی است که مسئولان این کشور به بزرگترین طرح توسعه در تاریخ مکه مکرمه دارند.

طرح توسعه حرم شریف نبوی در سه مرحله انجام می شود؛ مرحله نخست این طرح، گنجایش مسجد نبوی را تا بیش از ۸۰۰ هزار نمازگزار افزایش خواهد داد. در مرحله های دوم و

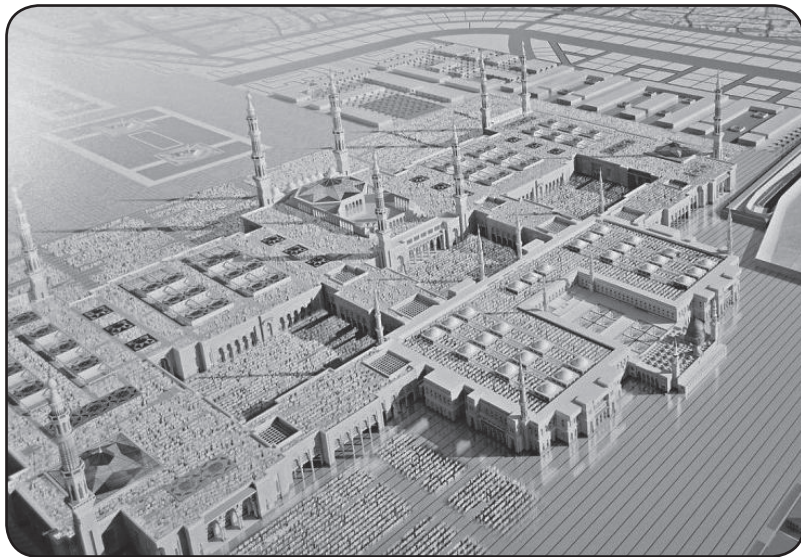
سوم، توسعه صحن های شرقی و غربی مسجد شریف نبوی در دستور کار قرار دارد که پس از اتمام، پذیرای ۸۰۰ هزار نمازگزار دیگر می شود.

این طرح، تکمیل کننده طرح های دیگری خواهد بود که با هدف ایجاد آسایش برای حاجیان، عمره گزاران و زائران مسجد رسول الله ﷺ انجام شده است. برای مثال، می توان از توسعه کنونی مسجد الحرام، مسعی، پل جمرات، طرح عمرانی مکه مکرمه، قطار حرمین، دروازه مکه مکرمه،

* این مجله به صورت ماهنامه توسط وزارت حج عربستان منتشر می شود.

فرودگاه بین‌المللی ملک عبد‌العزیز در جده و دیگر طرح‌هایی نام برد که به منظور خدمت‌رسانی به مسافران مکه مکرمه و مدینه منوره احداث شده‌اند.

طی دیداری که ملک عبد‌الله، شاه عربستان در سال ۱۴۲۷ق. از مدینه منوره داشت و به دنبال

آن، بودجه‌ای برای تکمیل فعالیت‌های باقی‌مانده از طرح توسعه و عمران مسجد شریف نبوی و منطقه مرکزی اطراف این مسجد مقدس اختصاص یافت، سنگ بنای برخی طرح‌های مهم عمرانی در این شهر گذاشته شد و دستور تکمیل فعالیت‌های باقی‌مانده از طرح توسعه مسجد شریف نبوی در ۱۴ رجب المرجب سال ۱۴۲۶ق. صدور یافت.

توسعه صحن شرقی مسجد شریف نبوی با مساحتی اضافی حدود ۳۵ هزار متر مربع یکی از بارزترین طرح‌هایی است که به مرحله اجرا درآمده و در برگیرنده بیش از هفتاد هزار نمازگزار است. این طرح همچنین دارای ایستگاه‌های اضافی برای پیاده و سوار کردن زائران مسجد نبوی است. در این طرح دو طبقه زیر زمین احداث شده که کاربری آن برای سرویس‌های بهداشتی و خدمات عمومی است. این دو طبقه افزون بر این، شامل پارکینگ‌هایی برای خودروهای سبک (سواری) است که گنجایش آن به ۲۷۲ خودرو می‌رسد. در این طبقات فضایی نیز به پارکینگ اتوبوس و تاکسی اختصاص داده شده که میانگین ظرفیت آن ۱۲۰ اتوبوس و تاکسی در آن واحد است. این اتوبوس‌ها و تاکسی‌ها مخصوص حمل و نقل حاجیان و زائران به حرم و سپس بازگشت آنان به

محل اقامتشان است. زائران در کوتاه‌ترین مسیر ممکن و از طریق ایستگاه‌های سرپوشیده به مسجد شریف نبوی می‌رسند و علاوه بر راه‌پله‌های معمولی از طریق هشت آسانسور و شانزده پله برقی، به طور مستقیم به صحن‌های مسجد شریف نبوی دسترسی پیدا می‌کنند. یکی از بخش‌های این پروژه ساخت ورودی‌ها و خروجی‌ها برای ایستگاه‌های جدید و قدیم است که از طریق سه تونل به میدان اول مرتبط می‌شوند. هدف از احداث آن نیز روانی و سهولت رفت و آمد خودروها و جلوگیری از وقوع گره‌های کور ترافیکی است که به هنگام شلوغی در ایستگاه‌های کنونی رخ می‌دهد.

در این قسمت، برای پاسخگویی به نیاز کلیه زائرانی که از سمت شرقی مسجد وارد می‌شوند، تعدادی سرویس بهداشتی و وضوخانه ساخته شده است که شامل تعدادی سرویس بهداشتی مخصوص معلولان می‌شود. تعداد سرویس‌های بهداشتی به ۱۵۳۶ عدد و تعداد شیرهای وضوخانه به ۴۲۲۴ شیر می‌رسد.

۱۸۲ سایبان

بخشی از خدمات طرح توسعه مسجد شریف نبوی، ساخت و نصب ۱۸۲ سایبان است که صحن‌های اطراف مسجد شریف نبوی را می‌پوشاند. ادای نماز در زیر این سایبان‌ها در موسم حج و عمره و ایام جمعه و همچنین در اعیاد؛ از جمله کاربری‌های آن‌ها به شمار می‌رود. از دیگر کاربردهای این سایبان‌ها محافظت از نمازگزاران و زائران مسجد الحرام - که قصد وارد شدن و خارج شدن از آن را دارند - در برابر تابش شدید خورشید و همچنین در هنگام بارش باران است. هر یک از این سایبان‌ها ۵۷۶ متر مربع را پوشش می‌دهد و هنگام نیاز به صورت خودکار باز می‌شود. این سایبان‌ها که ۲۰۰ هزار نمازگزار را در زیر خود جای می‌دهد، مجهز به سیستم‌های پیشرفته صوتی، مهار سیلاب و روشنایی هستند. ضرورت وجود آن‌ها زمانی به خوبی مشخص می‌شود که با افزایش روزافزون تعداد حاجیان و عمره گزاران در موسم حج مواجه می‌شویم. در این شرایط می‌توان از صحن‌ها برای برگزاری نماز در زمان‌های اوج شلوغی استفاده نمود. همچنین این سایبان‌ها نقش بسزایی در جلوگیری از لغزش زائران در هنگام بارش باران دارند.

بزرگ‌ترین توسعه

برنامه جامع مدینه منوره، جزئیات توسعه بزرگی که به فرمان پادشاه عربستان برای مسجد شریف نبوی اجرا می‌شود، ذکر کرده است. این برنامه نشان می‌دهد که منطقه مرکزی مدینه منوره

تقریباً به طور کامل تحت بازسازی و توسعه قرار خواهد گرفت و به خدمات جدیدی مجهز می‌شود که مسجد شریف نبوی را پشتیبانی می‌کنند. در این برنامه جامع، بسته‌ای پیشنهادی برای توسعه مسجد شریف نبوی گنجانده شده که هدف آن کاهش فشارهای روزافزون بر این مسجد از طریق افزایش گنجایش آن است. در این بسته پیشنهادی گنجایش صحن‌های شرقی و غربی مسجد شریف نبوی از ۵۵۰۰۰۰ نمازگزار به ۷۸۰۰۰۰ نمازگزار پیش بینی شده است. در این برنامه، توسعه مکان‌های حرکت عابران پیاده که برنامه‌ریزی مفصل‌تری را می‌طلبد نیز در نظر گرفته شده است. هماهنگی این طرح‌های توسعه با الگوی ساختمان‌های قدیمی و باستانی در اطراف مسجد الحرام امری ضروری است. از سوی دیگر باید این اطمینان حاصل شود که طرح توسعه مذکور در راستای بهبود روند رفت و آمد عابران پیاده به منطقه مرکزی مسجد شریف نبوی، به خوبی عمل می‌کند و با معماری اطراف طرح نیز هماهنگی و تناسب کافی را دارد. بر اساس بررسی‌های به عمل آمده در برنامه جامع، طرح توسعه مذکور در سال ۱۴۶۲ ق. (۲۰۴۰ م.) تقریباً گنجایش ۱/۲ میلیون نفر را خواهد داشت. افزون بر این، طرح مذکور تکیه‌ای ویژه بر تاریخ اسلامی پربار و غنی مدینه منوره دارد؛ به گونه‌ای که توسعه دینی و مذهبی پیشنهاد شده در آن شامل توسعه و افزایش ساختمان‌های اطراف مسجد شریف نبوی می‌شود که به «رواق» معروف هستند و پیوند عمیقی با محیط تاریخی مسجد شریف نبوی دارند. این رواق‌ها زمینه بسیار مناسبی را برای ارتباط میان شهر و مسجد شریف نبوی در بعد عملی و عمرانی فراهم می‌کنند. علاوه بر این، نقش مهمی در بهسازی خدمات و افزایش فضای برگزاری نماز دارند.

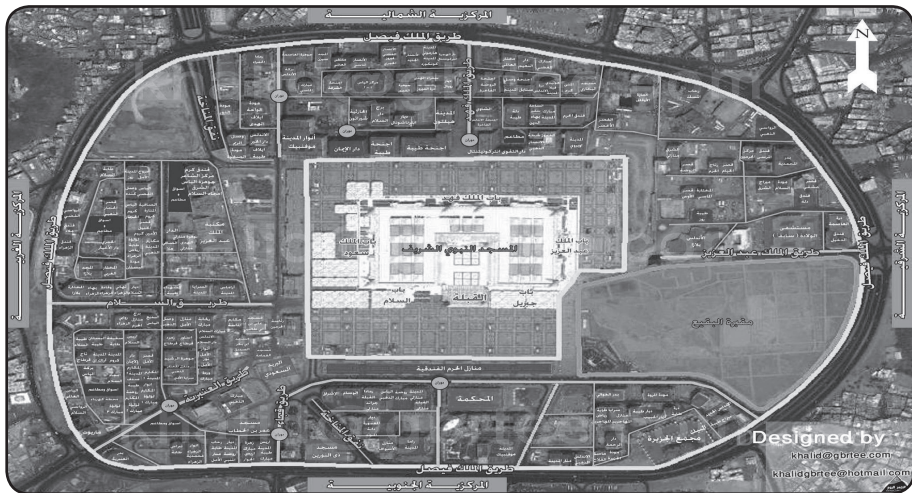
سند چشم‌انداز توسعه مسجد شریف نبوی اهمیت ویژه‌ای به بهسازی صحن‌های عمومی اطراف این مسجد داده است. همچنین این سند، به بهسازی کوتاه مدت و حمایت از نقش مهم این صحن‌ها به عنوان کانون شهر و قطبی معنوی برای مدینه منوره تأکید زیادی کرده است. برنامه جامع توسعه، تملک اراضی اطراف مسجد شریف نبوی را در اولویت قرار داده است. افزون بر این، تهیه نقشه معماری و عمرانی جامع با تمام جزئیات توسعه و با توجه به سیاست‌های کلی موجود در برنامه جامع توسعه، امری ضروری است که در این سند به آن اشاره شده است. در طول زمانی که تجهیزات و امکانات طرح توسعه در حال آماده‌سازی و تهیه هستند، هتل‌هایی که در طرح توسعه واقع شده‌اند، می‌توانند به خدمت رسانی خود ادامه دهند؛ اما از آنجا که اجرای طرح توسعه شمالی، نیاز به ۱۲/۵ هکتار زمین مسطح دارد، پس از آنکه آماده‌سازی تجهیزات و امکانات لازم برای شروع عملیات عمرانی طرح توسعه به پایان رسید، تخریب هتل‌های مذکور ضروری است.

برنامه جامع

توسعه مسجد شریف نبوی بر اساس این برنامه جامع، به طور کلی منطقه مرکزی مدینه منوره را نیز متحول خواهد کرد. علاوه بر این، بهسازی های دیگری که در چارچوب توسعه و تحول منطقه مرکزی مدینه منوره پیش بینی شده است، خدمات مسکونی، تجاری، بازرگانی، تفریحی و امنیتی بیشتری را فراهم خواهد کرد که به رسالت و جایگاه این منطقه به طور کلی و مسجد شریف نبوی به شکل ویژه، کمک شایانی خواهد نمود. نیازهای معنوی زائران مسجد شریف نبوی و به تبع آن، گسترش کلی منطقه مرکزی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. با توجه به این که رفت و آمد به مسجد شریف نبوی به صورت پیاده برای مردم امکان پذیر می باشد، بدون تردید آنان تمایل زیادی به اقامت در نزدیکی منطقه مرکزی دارند. از این رو، منطقه مذکور به منطقه اصلی سکونت زائران تبدیل شده است. علاوه بر این که توسعه گسترده هتل داری در این منطقه تأثیر بسزایی در ارائه خدمات اقامتی و معیشتی به زائران داشته است. اما این فشرده‌گی بافت هتل ها در منطقه مرکزی تأثیر منفی بر روی همبستگی اجتماعی میان زائران و مجاوران گذاشته است؛ زیرا مجاوران نیز به سکونت در نزدیکی مسجد شریف نبوی احساس نیاز می کنند. از این رو، تردیدی نیست منطقه مرکزی و مسجد شریف نبوی نیز باید با تغییر در کمیت و کیفیت تقاضای زائران و مجاوران همراهی کنند و صحن‌ها و خدمات متنوع و متناسب با این نیاز را در اختیار آنها قرار دهند. همچنین گنجایش مسجد شریف نبوی نیز باید پاسخگوی حجم روز افزون تردد کنندگان به آن باشد و در عین حال بافت عمرانی و معنوی این مسجد به عنوان نمادی اسلامی در مرکزیت مدینه منوره محفوظ بماند.

«این برنامه جامع نیز منطقه مرکزی گسترده ای را که با جاده کمربندی جدید به سمت جنوب، شرق و شمال و جاده کمربندی به سمت غرب احاطه شده، پیشنهاد می کند. با این مرزهای جدید تعیین شده، مساحت منطقه مرکزی جدید تا حدود سه برابر مساحت فعلی افزایش خواهد یافت. با این وجود، منطقه مرکزی جدید، قدرت بیشتری برای فراهم ساختن امکانات اسکان و تأسیسات تجاری، خدماتی و امنیتی برای خدمت رسانی به زائران و مجاوران خواهد یافت. بهسازی های کوتاه مدت پیش بینی شده در این برنامه، امکان دستیابی به ۳۹ هکتار زمین با قیمت جبرانی تقریباً ۲,۱۶ میلیارد ریال سعودی را فراهم می کند که به فضای باز در اطراف کوه «سلس»^۱ اضافه خواهد شد. این بهسازی ها همچنین شامل شروع برنامه ریزی و طراحی دو راه مواصلاتی

برای سیستم به هم پیوسته حمل و نقل عمومی است که مسیرهای اولیه را به اماکن تاریخی، ایستگاه قطار سریع السیر و پس از آن به مسجد شریف نبوی متصل می کند. اقدامات اولیه این برنامه، شامل تملک اراضی و شروع پژوهش ها و بررسی های مهندسی جامع برای احداث جاده کمربندی جدید و بزرگراه جدید جنوب (بزرگراه جدید کعبه) می شود. هزینه های تملک اراضی برای احداث جاده کمربندی جدید، تقریباً ۲,۸ میلیارد ریال سعودی تخمین زده می شود. همچنین هزینه برآورد شده برای تملک اراضی بزرگراه جدید جنوب تقریباً به ۹۷۲

میلیارد ریال سعودی می رسد. تمامی این اقدامات اولیه، در پرتو توجه به تکمیل نقشه جامع منطقه مرکزی انجام می شود. این نقشه جامع، فضاهای باز جدید با طراحی های مناسب و ضمانت اجرایی بالا را فراهم می کند.

افزون بر این، می توان برنامه جامع را با احداث تونل هایی برای عبور مرور عابران پیاده و پل هایی تکمیل کرد که هدف آن مدیریت ترافیکی حرکت خودروها و عابرین پیاده است. عمده استفاده کنندگان از این تونل ها و پل ها افرادی هستند که برای رسیدن به مسجد شریف نبوی از کمربندی اول عبور می کنند. همزمان می توان در زمان های اوج شلوغی از محله هایی که امکان مدیریت قوی عبور و مرور خودروها و عابران پیاده را دارند استفاده کرد.

بازسازی

منطقه مرکزی بزرگتر با فرصت های توسعه و بازسازی بیشتر، سعی در ترغیب و تشویق بخش خصوصی برای مشارکت در بازسازی این منطقه و فراهم ساختن تأسیسات اقامتی و معیشتی جدید

برای زائران خواهد داشت. افزون بر این، باید مجموعه‌ای از زمین‌ها با موقعیت استراتژیک خریداری شود یا دولت با مالکان در ساخت و توسعه زمین‌های با مالک خصوصی که در مناطق مرکزی واقع شده‌اند، مشارکت کنند تا سرآغازی برای ساخت پروژه‌های بازسازی کوتاه مدت به شمار رود و به عنوان اقدامات انگیزشی برای طرح‌های توسعه جدید قلمداد شود. به عنوان یکی از اقدامات بهسازی کوتاه مدت، برنامه جامع بر خرید مجموعه‌ای از اراضی نزدیک به منطقه مرکزی، توسط دستگاه‌های دولتی تأکید دارد. خریداری این اراضی و ملک‌ها در حال حاضر هزینه کمتری نسبت به خرید آن در هنگام شروع پروژه بازسازی خواهد داشت. این اقدام فرصت و امکان موفقیت اجرای برنامه جامع منطقه مرکزی را افزایش خواهد داد.

برنامه جامع، طراحی کلی جدیدی را برای بافت‌های فرسوده و قدیمی اطراف منطقه مرکزی پیشنهاد داده که در آن راه‌ها و بزرگراه‌های مناسب، خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های لازم پیش‌بینی شده است. همچنین این برنامه لیستی از مناطق دارای اولویت را ارائه کرده است. در این برنامه، دستگاه‌های عمومی و دولتی اقدام به خرید تدریجی املاک، مستغلات و ساختمان‌هایی می‌کنند که از کیفیت پایین و نامطلوبی برخوردار هستند و به بازسازی و بهسازی آن‌ها می‌پردازند. این ساختمان‌ها بعد از بازسازی و بهسازی امکان فروش یا اجاره دادن با حجم بیشتر و با کاربری‌های متعددتر را خواهند داشت.

در کوتاه مدت، مقررات ساختمان موجود در برنامه جامع جواز ساخت ساختمان‌هایی با ارتفاع بلند و تراکم نسبتاً زیاد را در داخل محدوده جاده کمربندی جدید می‌دهد. با این وجود، ارتفاع بلندترین ساختمان در این محدوده از ۱۶ طبقه تجاوز نمی‌کند. این امر باعث تشویق و افزایش امکان بازسازی از طریق مشارکت بخش خصوصی خواهد شد.

مهمترین پروژه ها:

از زمان تأسیس کمیته توسعه مدینه منوره، در ابتدای سال ۱۴۳۱ق. این کمیته اقدام به اجرای تعدادی از پروژه‌های توسعه‌ای نموده که بودجه آن در سال‌های پیش تصویب شده است. از مهمترین این پروژه‌ها - به عنوان مثال - می‌توان به برنامه جامع مدینه منوره اشاره کرد که هدف آن تهیه نقشه و چشم انداز جامع بیست ساله بوده است. این برنامه جامع به گونه‌ای طراحی شده که توسعه کوتاه مدت و بلند مدت آن با ازدیاد تعداد حجاج، عمره گزاران و زائران متوقف نخواهد شد. یکی دیگر از این پروژه‌ها، تهیه و نصب سیستم نامگذاری و رمز (کُد) گذاری است. این

پروژه عبارت از سیستمی پیشرفته است که به حجاج و زائران این امکان را می دهد تا به سادگی و سهولت و بدون نیاز به راهنما و پرسیدن آدرس، در محل اقامت خود مستقر شوند. از طریق این سیستم، مقامات مسئول نیز می توانند خدمات خود را بدون هیچ تأخیر به زائران ارائه کنند. این سیستم با بافت عمرانی منطقه مرکزی و هویت مدینه منوره سازگاری و هماهنگی کامل دارد.

از دیگر طرح های مورد نظر این کمیته، اجرای طرح احداث سالن ترخیص بار و کالا است. برای احداث این سالن پژوهش های تکمیلی و پیشرفته ای انجام گرفته و کلیه مستلزمات آن از لحاظ تعداد، محل احداث، مساحت، تجهیزات و کلیه لوازم و تجهیزات لازم برای راه اندازی، شمارش و تحویل بارها و کالاهای مسافران بر اساس جدیدترین تکنولوژی های روز دنیا پیش بینی گردیده است. مراحل اجرایی احداث این سالن طبق سیستمی متکامل انجام می شود که ساخت همه مراحل روند حرکت کالاها و مسافران در خلال سفر زائران و حجاج را کنترل و هدایت می کند. این مراحل شامل طراحی های اولیه سالن کالا و بار، انتخاب بهترین شیوه از بین گزینه های موجود برای اجرا و راه اندازی آن، تعیین چارچوب و محدوده پروژه، آماده سازی قرارداد اجرای پروژه و نظارت بر مراحل آن، مطابق با شیوه اجرا و راه اندازی انتخاب شده از طرف کمیته توسعه مدینه منوره است.

طرح توسعه منطقه قبا از دیگر طرح های موجود در این برنامه جامع است. چشم انداز این طرح، تأسیس مرکزی فرهنگی، اجتماعی و تفریحی است که امکان استفاده از خدمات فرهنگی، اجتماعی، تجاری و تفریحی را برای زائران مسجد شریف نبوی و اهالی بومی منطقه فراهم می کند. قالب اجرای این طرح به گونه ای است که از یک سو ارزش های زیبایی شناسی را به تصویر می کشد و از سوی دیگر هویت تاریخ معاصر این منطقه را به منصه ظهور خواهد گذاشت. هدف این طرح استفاده از بهترین و مناسب ترین طراحی های عمرانی برای راه اندازی یک مرکز فرهنگی - شهری در منطقه قبا است و سعی دارد با شکوفای کردن ظرفیت های این منطقه و مرتبط کردن آن با مناطق دیگری که در امتداد محور جنوبی در دست توسعه هستند، در نهایت ارتباط این منطقه با مسجد شریف نبوی و منطقه مرکزی را برقرار نماید. طرح توسعه منطقه میقات با احداث مراکز خدمات دینی، توسعه راه های مواصلاتی و احداث اماکن تجاری، تفریحی و خدماتی، مطابق با بهترین طراحی های عمرانی به حجاج و عمره گزاران عازم مکه مکرمه، از طریق دروازه میقات و همچنین زائران و اهالی بومی مدینه منوره خدمات رسانی خواهد کرد. طرح تکمیل بزرگراه ملک فیصل همراه با تونل های عابر پیاده، طرح احداث ورودی و خروجی پارکینگ های خودرو در مسجد شریف نبوی، اجرای طرح تقاطع جنوبی - غربی بزرگراه ملک فیصل و باب السلام و در پایان طرح بهسازی و تکمیل عملیات

اجرایی خیابان‌ها و پیاده روها و همچنین نورپردازی آن‌ها در منطقه مرکزی؛ از جمله پروژه‌هایی است که می‌توان از آن‌ها نام برد.

سالن جدید خدمات حجاج و زائران در مدینه منوره

به منظور تحقق امکانات حداکثری در جهت آسایش حجاج، عمره گزاران و زائران مسجد شریف نبوی، وزارت حج اقدام به احداث و راه اندازی سالن و محل استراحت جدیدی برای خدمات حجاج و عمره گزاران در فضای خارجی سالن‌های حج در فرودگاه بین‌المللی مدینه منوره نموده است. مساحت این سالن حدود ۸۴۰۰ متر مربع است که سقف آن با سایبان‌های پیشرفته با طراحی به سبک خیمه‌های معلق پوشیده شده است و حاجیان و عمره گزاران را در برابر تابش خورشید و حرارت آن محافظت می‌کند. گنجایش این سالن ۲۰۰۰ نفر حاجی، عمره گزار و زائر است که کلیه امکانات لازم برای دوره انتظار در فرودگاه تا پایان مراحل استقبال و انتظار در آن پیش بینی شده است. از جمله این امکانات می‌توان به دفاتر خدماتی، مرکز بهداشت، صندلی‌های انتظار، سرویس بهداشتی و بوفه اشاره کرد. در طراحی این سالن تلاش شده تا روح خدمت‌رسانی که شایسته خدمات حجاج، عمره گزاران و زائران است، بازتاب داده شود؛ به عنوان مثال، طراحی خیمه‌ها مناسب‌ترین طرح هندسی برای اجرای سقف سالن بوده است. علاوه بر این، تهویه مطبوع کل سالن با استفاده از سیستم جدید و پیشرفته برای مواجهه با گرمای تابستان سال‌های آینده، در طراحی آن از اهمیت بالایی برخوردار بوده است.

ویژگی‌های پروژه:

پروژه یاد شده در مساحتی بالغ بر ۸۴۰۰ متر مربع احداث شده و بزرگترین بخش آن سالن اصلی (خیام) با مساحت (۶۴۰۰) متر مربع است. این سالن شامل ۲۲ خیمه می‌شود که مساحت هر یک از این خیام به ۲۵۶ متر مربع می‌رسد. این خیمه‌ها برای استراحت حجاج طراحی و ساخته شده است. افزون بر این، کلیه امکانات رفاهی و خدماتی مورد نیاز زائران، در دو مرحله ورود و خروج به فرودگاه؛ از جمله صندلی‌های انتظار پیش‌بینی شده است. این سالن گنجایش حدود ۲۴۰۰ حاجی و زائر را در آن واحد دارد. حجاج و زائران در خلال انتظار خود تا پایان مراحل اجرایی و اقدامات اداری در این سالن به سر می‌برند. سقف این سالن با خیمه‌هایی پوشانده شده که طراحی آن مختص همین پروژه است. جنس این خیمه‌ها از الیاف شیشه‌ای است که اجازه نفوذ نور را تا نسبت ۸۰ درصد

می دهد. این نوع از الیاف گرمای خورشید را به هنگام تابش کامل آن و در مواقعی که دستگاه های تهویه مطبوع و خنک کننده با تمام توان در حال کار هستند، به میزان زیادی جذب می کند. شایان ذکر است که دستگاه های تهویه مطبوع و خنک کننده این سالن همگام با تکنولوژی روز دنیا طراحی شده و با شرایط موجود در سالن، حجم کار پیوسته و شرایط آب و هوایی مدینه منوره تناسب کامل دارد. از دیگر بخش های این پروژه می توان به دفاتر نمایندگی وزارت حج و نهادهای خدماتی تحت نظارت وزارت حج اشاره کرد که خدمات مورد نیاز حجاج و عمره گزاران را ارائه می کنند. در کلیه بخش های سالن دفاتر اطلاعات پیش بینی شده که برای راهنمایی زائران و تبادل اطلاعات و هماهنگی میان کلیه نهادها کاربرد دارد. این پروژه مجهز به واحد کنترل و نظارت است که عملکرد آن از طریق ارتباط مانیتور و دوربین های مدار بسته پیشرفته صورت می پذیرد. توسط این سیستم امکان پیگیری و نظارت بر کلیه دفاتر وجود دارد.

سالن فوق مجهز به مرکز بهداشتی است که مساحت آن به ۲۵۰ متر مربع می رسد. در این مرکز بهداشت، مطب هایی برای معاینه زائران مرد و زن به شکل مجزا پیش بینی شده است. افزون بر این، مرکز مذکور دارای واحد اورژانس، بخش مراقبت های پزشکی و دو سرویس بهداشتی زنانه و مردانه نیز می باشد.

وجه تمایز این پروژه، دروازه ورودی سالن است که شامل یک دروازه بتنی به مساحت ۵۱۲ متر مربع است. این دروازه متناسب با معماری اسلامی طراحی شده و با نماد خیمه ها که منعکس کننده ماهیت حج است، هماهنگی کامل دارد. آیین بهره برداری از این سالن و کلیه خدمات و تسهیلات جانبی آن برای استقبال از حجاج، در موسم حج سال گذشته برپا شد. این سالن کمک بسزایی در افزایش گنجایش عملیاتی فرودگاه کرده و تنوع در پذیرش خطوط پروازی مختلف را - که در زمینه حمل و نقل حجاج، با ملیت های مختلف فعالیت می کنند - به ارمغان آورده است.

اجرای این پروژه همزمان با اجرای چند پروژه دیگری بود که وزارت حج در مدینه منوره در دست احداث داشت؛ از جمله این پروژه ها می توان به بهسازی خدمات ارائه شده در مراکز خدماتی و غرفه های راهنمایی حجاج در اطراف مسجد شریف نبوی و مسجد میقات از طریق سیستم ارتباط ماهواره ای (V-SAT) اشاره کرد. استفاده از شاخص های عملکرد (KPIs) برای سنجش سطح کارایی خدمات ارائه شده به حجاج و ارزیابی آن به منظور افزایش کیفیت خدمات و توسعه سازوکار پیگیری و نظارت بر فرایند اجرایی استقبال از توبوس زائران در ایستگاه «هجرت» با استفاده

از دوربین‌های مدار بسته که زمان ارائه خدمات را رصد می‌کند، از دیگر ویژگی‌های این طرح است.

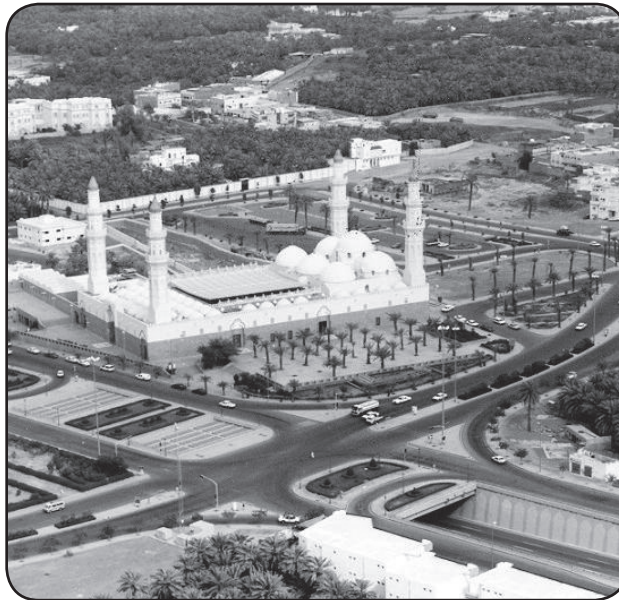
توسعه مسجد قبا با مساحتی حدود چهار برابر مساحت کنونی

مرکز فرهنگی قبا

تبلور هویت معماری مدینه منوره

کمیته توسعه مدینه منوره به منظور متبلور ساختن هویت معماری و شهری مدینه منوره و فراهم کردن تمام نیازهای فرهنگی، اجتماعی، رفاهی و خدماتی مورد نیاز زائران، از تصویب اعتبار توسعه دو منطقه قبا و میقات، به همراه بودجه مورد نیاز بابت تملک اراضی در سال ۱۴۳۳/۱۴۳۴ ق. خبر داد. مبلغ اختصاص یافته به این پروژه‌ها، در مرحله اول ۲۰۰ میلیون ریال سعودی است. اجرای این پروژه‌ها با توجه به پژوهش‌هایی انجام خواهد شد که کمیته مذکور با همکاری دفاتر مشاوره و متخصص در این زمینه تهیه کرده است.

پژوهش فوق به بررسی توسعه مسجد قبا از طریق احداث صحن‌ها، ساخت ایستگاه‌هایی در اطراف آن و مسقف کردن ایستگاه‌ها با سایبان می‌پردازد. افزون بر این، مبلغ ۳۰ میلیون ریال سعودی بابت ساخت دروازه‌هایی برای ورودی شهر تصویب شده است. این دروازه‌ها پس از ساخت به نمادی فرهنگی و شهری تبدیل خواهد شد. طراحی دروازه‌ها با بافت و هویت تاریخی مدینه منوره

هماهنگی کامل دارد و از طریق آن بسیاری از خدمات به زائران مدینه منوره ارائه خواهد شد. مسجد قبا در جنوب غربی مدینه منوره واقع شده است. فاصله این مسجد تا مسجد شریف نبوی حدود سه کیلومتر است. صرف نظر از این که مسجد قبا از نظر تاریخی اولین مسجد ساخته شده در تاریخ اسلام است، اما بعد از مسجد شریف نبوی بزرگترین مسجد در مدینه النبی از لحاظ حجم، مساحت و فضیلت به شمار می‌رود.

بسیاری از مفسران معتقدند که مسجد قبا، همان مسجدی است که قرآن کریم آن را در آیه ۱۰۸ سوره توبه ستوده است.

﴿لَمَسْجِدٍ أُسَسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ، فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

«قطعاً مسجدی که از نخستین روز بر پایه تقوا بنا شده، شایسته تر است که در آن [به نماز و عبادت] بایستی؛ در آن مردانی هستند که خواهان پاکیزگی [و طهارت جسم و جان] هستند؛ و خدا پاکیزگان را دوست دارد.»

بر اساس آیه فوق، مسجد قبا نخستین مسجدی است که بر پایه تقوا بنا شده است. یاقوت حموی در کتاب «معجم البلدان» می‌نویسد: «قبا در اصل نام چاهی بوده است. از این رو، آبادی اطراف آن، که محل سکونت بنو عمرو بن عوف بوده، به این نام شهرت یافته است. وجه تسمیه مسجد قبا نیز به این دلیل بود که پیامبر گرامی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در مسیر خود به سمت مدینه از این سرزمین عبور کرده و در آن مسجدی بنا نموده که به این نام معروف شده است.

در منابع تاریخی اشاره شده که این مسجد را پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به همراهی تعدادی از صحابه در سال اول هجرت بنا نموده‌اند.

داخل مسجد چاهی قرار داشته که منسوب به ابو ایوب انصاری است. افزون بر این، جایگاهی از مسجد به «مبرک الناقه» معروف شد که محل نشستن ناقه رسول الله در سفر هجرت بوده است. اما درباره فضیلت مسجد قبا نسبت به دیگر مساجد، روایتی از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل شده است که فرمودند:

«مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً كَانَ لَهُ كَأَجْرِ عُمْرَةٍ»

«کسی که در منزل خود غسل کند و به مسجد قبا برود و در آن نماز بخواند، ثوابی همانند ثواب یک عمره خواهد داشت.»

پیامبر گرامی هر شب، گاه به صورت پیاده و گاهی به صورت سواره به این مسجد می‌رفتند و

در آن دو رکعت نماز می‌گزارند.

مرکز فرهنگی قبا

پروژه قبا با هدف توسعه صحن‌های اطراف این مسجد و در مسیر خیابانی احداث خواهد شد که مسجد قبا را به مسجد شریف نبوی مرتبط می‌کند. از دیگر اهداف این پروژه فراهم کردن پیاده‌روهایی امن برای عابران پیاده و ارائه خدمات به زائران در فضایی بالغ بر ۴۹ هزار متر مربع است. این مساحت تقریباً چهار برابر مساحت کنونی مسجد قبا به شمار می‌رود.

رویکرد کلی توسعه در این منطقه که طبق پژوهش انجام شده توسط کمیته توسعه مدینه منوره شکل گرفته، تکیه بر گسترش یک مرکز فرهنگی - شهری دارد که پیوند عمیقی با گذشته تاریخی مدینه داشته و از هویت مستقل و برجسته‌ای برخوردار است و بر ارزش شهری و فرهنگی مدینه النبی در چارچوب راهبرد کلی این شهر مقدس می‌افزاید.

تجسم نشانه‌های این دیدگاه در بازیابی ارزش‌های فرهنگی و تاریخی، پیوند شبکه فضاهای عمومی شهر با اماکن تاریخی، گسترش و توسعه مسیر ارتباطی شبکه فضاهای عمومی و اماکن تاریخی حد فاصل مسجد قبا تا مسجد نبوی و در نهایت توسعه فعالیت‌های عمومی متناسب با چنین مرکز فرهنگی و تاریخی است. عملیات توسعه بر جداسازی کامل یا بخشی از محل عبور و مرور عابران پیاده و خودروها و گسترش بوستان‌های عمومی به عنوان تفریحگاه‌ها متمرکز خواهد بود.

نشانه‌های توسعه در مرکز شهر در طراحی مجدد منطقه، تونل سازی تقاطع مسیر هجرت و مسیر قبا برای بازگشایی فضای کلی روبه‌روی مسجد قبا و شروع مسیر حرم، توسعه صحن‌های عمومی و ثانویه در اطراف مسجد جمعه، قلعه قبا و مسجد بلال به عنوان هسته‌های شبکه فضاهای باز منطقه، تبلور یافته است.

افزون بر این، یکی دیگر از نشانه‌های این پروژه اختصاص مسیر پیاده رو از مسجد النبی تا مسجد جمعه است. بخشی از این مسیر به صورت یک طرفه به عبور و مرور خودروها اختصاص یافته و فضای حرکت عابران پیاده را گسترش داده است.

توسعه مرکز فرهنگی تاریخی قبا، شامل بازنگری در نقشه مسکونی منطقه روبه‌روی مسجد قبا می‌شود که تا کنون تغییری نکرده است. افزون بر این، شامل توسعه زیرگذر در تقاطع کمربندی با مسیر قبا، توسعه مناطق تجاری و بازارها، توسعه ایستگاه‌های حمل و نقل و مونوریل و بهسازی نمای مجتمع‌ها در طول مسیر نیز می‌گردد.

عملیات توسعه این مسجد بر اختصاص بخشی از فضای عمرانی به ساخت بوستان‌ها با هدف گسترش فضای سبز، گردشگاه‌ها، حمایت از محیط زیست و ساخت ملزومات زیربنایی و سازه‌های مورد نیاز در آن، تکیه دارد. افزون بر آن، کلیه آثار تاریخی و باستانی در این منطقه به طور کامل محصور و محافظت خواهد شد.

در پایان سال ۱۴۳۳ق. کمیته توسعه مدینه منوره عملیات اجرایی پروژه توسعه مسجد قبا را با بودجه‌ای بالغ بر ۱۰۰ میلیون ریال سعودی، به صورت همه جانبه آغاز کرد. کمیته توسعه مدینه منوره از حدود ۲۰۰ نفر از ساکنان محله قبا درخواست کرد تا برای ارائه اسناد املاک خود برای شروع روند تملک اراضی به این کمیته مراجعه کنند تا مقدمه‌ای باشد برای اجرای پروژه مرکز فرهنگی و تاریخی قبا.

دروازه‌های تاریخی برای ورود به مسجد النبی

مهندس محمد العلی، دبیر کمیته توسعه مدینه منوره اظهار داشت که موضوع تملک اراضی به یکی از دفاتر مشاوره سپرده شد و مدت یک سال نیز برای به پایان رسیدن آن تعیین گردید. با شروع این روند، اجرای پروژه نیز آغاز خواهد شد. وی همچنین افزود کمیته مذکور از شهروندان درخواست کرده تا برای ارائه اسناد مالکیت خود مراجعه کنند تا پروسه تملک اراضی به نفع پروژه شروع شود. افزون بر این، دکتر محمد الخطری، مدیر سازمان امور اسلامی در مدینه منوره، از پژوهشی خبر داد که با همکاری این سازمان و کمیته توسعه مدینه منوره، در خصوص توسعه مسجد قبا انجام شده است. وی همچنین توضیح داد که پروژه فرهنگی - تاریخی قبا به منزله یک دروازه تاریخی برای ورود به حریم مسجد نبوی خواهد بود؛ مسجدی که گنجینه‌ای از خاطرات ورود پیامبر گرامی ﷺ به مدینه را در دل خود به ودیعه نهاده است.

کمیته توسعه مدینه منوره در توضیح این پروژه بیان داشت: پروژه توسعه مسجد قبا با هدف ایجاد آسایش و رفاه و خدمت رسانی بهتر به نمازگزاران در این مسجد اجرا خواهد شد؛ زیرا مشاهده می شود که در هنگام نماز بسیاری از مردم، خارج از مسجد و در برخی اوقات حتی در وسط خیابان به نماز می ایستند. این مشکل به ویژه در موسم حج و ماه‌های مبارک رمضان نمود دارد. وی همچنین توضیح داد: در کنار عملیات عمرانی که برای اجرای این پروژه انجام خواهد شد، سعی بر آن است تا مزارعی که در اطراف مسجد وجود دارد، حفظ شود و آسیبی به آن‌ها وارد نگردد؛ زیرا این مزارع یکی از نمادهای معروف هویت مدینه منوره به شمار می‌روند.

یکی از طرح‌های استراتژیک در مدینه منوره؛ پروژه «درب السنه ...

زنده نگاه داشتن یاد و خاطره اماکن تاریخی

زنده نگاه داشتن سنت رسول خدا ﷺ

مدینه منوره شاهد مجموعه‌ای از پروژه‌های بزرگ برای تسهیل سکونت حجاج و زائران است. به ویژه در منطقه مرکزی که اطراف حرم مطهر نبوی را احاطه کرده است. با توجه به سود دهی بالا، پروژه‌های این منطقه با استقبال روزافزون از طرف سرمایه‌گذاران مواجه شده است. شهرداری مدینه منوره با الهام از سنت پیامبر ﷺ که روزهای شنبه، به صورت پیاده یا سواره به این مسجد سفر می‌کردند، اقدام به اجرای پروژه «درب السنه» کرده است. این پروژه مسجد شریف نبوی را به مسجد قبا مرتبط می‌کند.

در این راستا شهرداری مدینه منوره از یکی از مهم‌ترین طرح‌های استراتژیک در آینده این شهر مقدس خبر داد. پروژه «درب السنه» طرحی است که موضوع گره‌های کور ترافیکی و فشار بیش از حد بر اماکن خدماتی و زیرساخت‌های مدینه منوره را حل خواهد کرد.

بررسی‌های اقتصادی که شهرداری مدینه انجام داده، نشان می‌دهد بودجه لازم برای احداث این پروژه حدود ۵,۷۰۶ میلیارد ریال سعودی است. این مبلغ معادل ۱,۵ میلیارد دلار است که شامل هزینه‌های تملک اراضی، خرید ساختمان‌ها، احداث تونل، راه، پیاده‌رو، شبکه فاضلاب و فضاهای سبز می‌شود.

این پژوهش سود دهی این پروژه را تقریباً ۱,۲۴ میلیارد ریال در سال برآورد کرده است. این درآمدها از اجاره‌بهای اماکن تجاری، واحدهای مسکونی، هتل‌ها و خدماتی است که در موسم حج ارائه می‌شود. این پژوهش پیش‌بینی کرده که سرمایه اولیه احداث پروژه در طول ۹ سال بازگردانده خواهد شد. این پروژه برای حدود ۱۰ هزار نفر فرصت شغلی ایجاد خواهد کرد که در چارچوب طرح جامع توسعه مدینه منوره طراحی و اجرا می‌شود و دارای ویژگی توسعه و سازماندهی جامع و همچنین ماهیتی استراتژیک است. طرح مذکور آبادانی، اقتصاد و پیشرفت ابعاد فرهنگی و اجتماعی این شهر را تضمین خواهد کرد. این پروژه به عنوان راه حلی برای چالش‌های شهری مدینه منوره و افزایش رشد جمعیت ساکن در مدینه منوره به شمار می‌رود.

پروژه باب السنه، قلب مدینه منوره را در منطقه مرکزی، در جهت خدمت‌رسانی به حجاج و زائران، به شکلی اساسی پشتیبانی می‌کند و بر توانایی‌ها و امکانات این منطقه در راستای پاسخگویی

به نیاز روزافزون مسکن و خرید حجاج و زائران خواهد افزود.

شایان ذکر است که میانگین عدد حجاج و عمره گزاران در طول ۷ سال گذشته، بالغ بر ۳۴,۱۵۹ نفر بوده است. از طرفی میانگین تعداد عمره گزاران به طور سالانه حدود ۲ میلیون نفر و تعداد حجاجان حدود ۱,۴۲۰ نفر بوده است. این تراکم جمعیت زائران و حجاجان، برنامه ریزی جامعی را برای رفع نیاز به محل سکونت می طلبد. همچنین پژوهش مذکور حاکی از آن است که مسیر اصلی عابرین پیاده طراحی شده در این پروژه، فرصت های شغلی و سرمایه گذاری زیادی را فراهم می کند که شامل هتل ها، مسافرخانه ها و سوئیت های حجاج و زائران، مراکز تجاری، مجتمع های بازرگانی، خدمات تجاری موجود در طول مسیر؛ مانند رستوران ها و کافی شاپ ها، برج های چند منظوره و... می شود. علاوه بر این، ساخت ایستگاه اصلی مونوریل و تعدادی از ایستگاه های خدمات زائران و عابران پیاده، مرکز اطلاعات، سالن همایش ها و ایستگاه خرما و رطب از دیگر ویژگی های این پروژه در دل این مرکز در منطقه قبا خواهد بود.

پروژه توسعه شهری «درب السنه» از ایده های بسیار بدیعی بود که برای زنده نگاه داشتن یاد و خاطره اماکن تاریخی در مدینه منوره به اجرا درآمد. مؤلفه های عمرانی و تاریخی از محورهای اساسی هستند که توسعه این منطقه بر آن ها تأکید دارد. اهمیت این پروژه از چارچوب داخلی و ملی تجاوز کرده و به موضوعی مهم در جهان اسلام تبدیل شده است.

انتظار می رود این پروژه با احداث خیابان رسول گرامی ﷺ ارتباط تفریحی، گردشگری و فرهنگی مسجد شریف نبوی و مسجد قبا را برقرار کند.

در ماه ذی حجه سال ۱۴۳۴ق. کمیته طرح درب السنه در شهرداری مدینه منوره اقدام به پی گیری فعالیت های خود در چارچوب محورهایی نمود که به تصویب رسیده است. این محورها عبارت اند از تصویب شکل جدید پروژه ... به جای این که پروژه اتصال بین مسجد قبا و مسجد شریف نبوی را از طریق خیابان قبا برقرار کند، مصوب شد که این اتصال از طریق محله البحر و محله المغاربه و با خیابان درب السنه با عرض ۳۰۰ متر برقرار گردد.

همچنین مقرر شد که روند تملک اراضی در ابتدای سال جاری شروع شود. کمیته نیز نقشه سه بعدی طراحی شده ای را آماده کرده است که نشان می دهد بعد از اجرای کامل پروژه، مسجد

شریف نبوی از مسجد قبا قابل رؤیت است.

بازیابی هویت و جایگاه مطلوب

مردم مدینه منوره چشم امید به افتتاح و موفقیت این پروژه مهم در اسرع وقت دوخته‌اند. به ویژه بعد از جنبش عمرانی خوبی که مدینه منوره به طور کلی و منطقه مرکزی به طور ویژه به خود دیده است. موفقیت این طرح آنجایی اهمیت می‌یابد که بدانیم هدف از پیشنهاد آن بازیابی هویت و جایگاه مطلوب مدینه منوره به ویژه منطقه بین مسجد نبوی و مسجد قبا، با مساحتی بالغ بر دو هزار متر مربع، به عنوان شهری مذهبی و مقدس نزد تقریباً یک چهارم جمعیت جهان بوده است.

برخی از کارشناسان میراث فرهنگی اعلام کرده‌اند که مدینه منوره در آستانه اجرای تعدادی از طرح‌های توسعه باستانی و فرهنگی - تاریخی است؛ از جمله این طرح‌ها می‌توان به درب السنه، قصر عروه و مدینه السیره در مجاورت پارک علم و فناوری اشاره نمود. افزون بر این تعدادی طرح باستانی و تاریخی وجود دارند که بعد جهانی داشته و زبان گویای وقایع تاریخی در این شهر هستند. این کارشناسان فهرست برخی از مزایای نسبی منطقه مدینه منوره را ذکر کردند و از طرفی بر اهمیت گردشگری پزشکی و درمانی و تقویت آن از طریق ساخت بیمارستانی بین المللی در مدینه منوره تأکید نمودند و افزودند که بحث و بررسی‌های مفصلی در این زمینه در حال انجام است. آن‌ها بر لزوم آماده‌سازی هر چه بیشتر و بهتر مناطق تاریخی و باستانی اشاره کردند و بر اهمیت بعد مکانی وقایع و رویدادهای سیره شریف نبوی و لزوم فعال‌سازی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در اماکن تأکید ورزیدند. کارشناسان میراث فرهنگی با اشاره به تعدادی از فرصت‌های سرمایه‌گذاری در مراکز فرهنگی و شهری که شهرداری مدینه منوره طراحی کرده؛ از جمله طرح درب السنه، و طرح توسعه قصر عروه زیر نظر شورای عالی گردشگری و آثار باستانی تأکید کردند که اجرای آن‌ها به تصویب رسیده است. آن‌ها همچنین به ارائه برخی از سازوکارهای تقویت گردشگری پایدار از طریق حفظ منابع اجتماعی اقتصادی و طبیعی برای نسل‌های بعدی پرداختند و افزودند:

پارک علم و فناوری که مدینه السیره را در بخشی از مساحت خود جای داده است، با بهترین استانداردهای جهانی احداث شده و سیره پیامبر خدا، حضرت محمد مصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را روایت می‌کند. این کارشناسان از اجرای طرح «ابتسم» توسط وزارت علوم خبر دادند که با محوریت ترسیم تصویر ذهنی مناسب و شناخت از میراث تاریخی و فرهنگی به اجرا رسیده است. در این طرح، بالغ بر ۷ هزار

دانشجو در مدینه منوره با میراث اسلامی آشنا شده اند.

کتابخانه مسجد شریف نبوی... فضایی علمی و مرکزی تاریخی

کتابخانه مسجد شریف نبوی در مدینه منوره فضایی علمی را داخل مسجد رسول الله (ص) ایجاد کرده است. خدمات این کتابخانه در راستای خدماتی است که تولیت مسجد شریف نبوی برای آسایش و رفاه زائران این مسجد ارائه می‌کنند. از آنجایی که کتابخانه مسجد شریف نبوی یکی از مراکز تاریخی و علمی در این شهر به شمار می‌رود؛ این کتابخانه آماده استقبال از زائرانی است که قصد دارند در مدت اقامت در مدینه، عطش خود را از سرچشمه علم و معرفت سیراب کنند. تاریخ تأسیس کتابخانه مسجد شریف نبوی به سال ۸۸۶ ق. باز می‌گردد. این کتابخانه پیش از آتش سوزی مسجد شریف نبوی در ۱۳ رمضان همان سال تأسیس شد. در آن آتش سوزی بسیاری از گنجینه‌های قرآن و کتب نفیس از بین رفت. این کتابخانه در سال ۱۳۵۲ ق. با پیشنهاد عبید مدنی، مدیر وقت اوقاف در مدینه منوره دوباره تأسیس و راه اندازی شد و اولین مدیر آن آقای احمد یاسین

الخیاری تعیین گردید.

کتابخانه مسجد شریف نبوی در خود کتاب‌هایی را به امانت دارد که تاریخ وقف آن‌ها به قبل از تأسیس باز می‌گردد؛ مانند کتابخانه شخصی شیخ محمد العزیز الوزير که در سال ۱۳۲۰ ق. وقف شده است. همچنین در حرم مطهر نبوی نیز برخی از کتاب‌ها به چشم می‌خورند که تاریخ وقف آن‌ها قبل

از تأسیس کتابخانه است.

در حال حاضر کتابخانه در پشت بام غربی مسجد شریف نبوی واقع شده است و ورودی آن از در شماره ۱۰ و از طریق پله برقی است. کلیه زائران مسجد شریف نبوی امکان استفاده از کتابخانه و خدمات ارائه شده در آن را دارند. این کتابخانه دارای سالن‌های مطالعه مختص آقایان است که در زاویه شمال غربی از پشت بام مسجد نبوی واقع شده است. این سالن ۳۰۰ صندلی را برای مراجعه کنندگان در خود جای داده است. افزون بر این، کتابخانه دیجیتال نیز در آن فعال است که مجهز به رایانه‌های تحت شبکه می‌باشد. بر روی این رایانه‌ها برنامه‌های علمی و ویژه‌ای نصب شده که در بردارنده کتاب‌ها و نسخه‌های خطی و کتاب‌های صوتی و دیجیتال است و توسط کاربران استفاده می‌شود.

کتاب‌های منحصر به فرد

در این کتابخانه بخشی وجود دارد که تحت عنوان بخش «مجموعه‌های منحصر به فرد» شناخته می‌شود. این بخش در طبقه اول و دوم از سمت در عثمان بن عفان در منتهی‌الیه نخستین توسعه سعودی واقع شده است. خزانه اصلی آن شامل نسخه‌های خطی اصلی (اعم از کتاب و قرآن)، نسخه‌های کپی شده و نسخه‌های میکروفیلمی و دیجیتال است. همچنین کتابخانه مجهز به دستگاه‌های مخصوص تبدیل میکروفیلم به نسخه کاغذی، رایانه، دستگاه‌های استریل کردن و محافظت از نسخه‌های خطی و ویتترین‌هایی جهت نمایش نمونه‌های نسخه‌های خطی به دیدار کنندگان و پوستره‌های بزرگ شده از بخش‌هایی از نسخه‌های خطی و قرآن‌های بدیع و بی‌نظیر است. کتابخانه دارای بخش دیگری است که به بخش دسترسی محدود نامگذاری شده است. در این بخش از کتاب‌هایی محافظت می‌شود که قابلیت دسترسی برای همه را ندارند. بخش کتاب‌های کمیاب اقدام به محافظت از کتاب‌های نادر و کمیاب از نظر تاریخ چاپ، تزئینات، شکل‌ها و تصاویر و ... می‌کند و بخش نشریات این کتابخانه سه هزار نشریه را در خود جای داده است.

کتابخانه مسجد شریف نبوی دارای بخش کتابخانه صوتی است که در ورودی شماره ۱۷ واقع شده است. این بخش اقدام به جمع‌آوری و حفظ تلاوت‌ها، درس‌ها، خطبه‌ها و نمازهایی می‌کند که در حرمین شریفین اجرا می‌گردند. محتویات این کتابخانه بیش از صد هزار ساعت صوت ضبط شده بر روی نوارهای کاست و لوح فشرده و لوح‌های چند رسانه‌ای است.

افزون بر این، بخش فنی کتابخانه که در ورودی ۹ واقع شده؛ از جمله وظایفش جلد کردن، ترمیم، استریل کردن نسخه‌های خطی و کتاب‌ها و کپی گرفتن از کتاب‌های مورد نیاز پژوهشگران

و زرکوبی روی کتاب های جلد شده می باشد.

نمایه سازی و طبقه بندی

با عنایت به اهمیت نمایه زنی، طبقه بندی و خرید، ریاست کتابخانه بخش خاصی را در ورودی شماره ۹ به این کار اختصاص داده است که به نمایه زنی و ثبت کتاب های وارد شده به کتابخانه در نرم افزارهای کتابداری می پردازد. در عین حال بخش خرید موظف به خرید و تأمین کتاب های جدید برای کتابخانه است. از دیگر وظایف این بخش دریافت و انتقال کتاب های موقوفه ای است که برخی از مردم در زمان حیات خود یا بعد از مرگ برای کتابخانه وقف می کنند. ریاست این کتابخانه بخش دیگری را نیز تأسیس کرده است که شامل کتاب های تکراری و غیر ضروری برای مراجعه کنندگان است. این کتاب ها در میان مساجد و کتابخانه های عمومی در جای جای دنیا توزیع می شود. بخش کامپیوتر کتابخانه وظیفه وارد کردن شناسنامه و فهرست موضوعات کتاب ها در کامپیوتر را به عهده دارد. این کار بعد از آن انجام می شود که برنامه مخصوصی برای ثبت فهرست کتب، نسخه های خطی و نشریات تهیه شده است. همچنین در این بخش کپی کتاب ها و میکروفیلم ها به وسیله اسکنر در دستگاه ذخیره می شوند. علاوه بر این ذخیره و نگاهداری صداها و تصاویر ضبط شده در کامپیوتر از جمله وظایف این بخش است.

عالم

